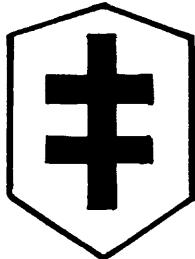

ЗА
ВОЛЮ
БАЦЬ-
КАЎ-
ШЧЫНЫ

ЗВАЖАЙ

Часапіс Беларускіх Вэтэранаў. Выдае Камітэт Сувязі Быўшых Беларускіх Вайскоўцаў

SVAZHAY – Magazine, published twice-a-year by Liaison Comm. of Byelorussian War Veterans
Address: KSBV, 57 Riverdale Ave. Toronto, Ont. M4K 1C2

Год 2

Красавік, 1975

№ 1 (2)

ПАРАЗВАЖАЕМ...

Адзін з амэрыканскіх журналістаў, – цяпер ня прыгадваю каторы, – калі яго спыталіся, што ёсьць навінай для прэсы, адказаў: – Калі сабака укусіць чалавека, гэта не навіна, калі ж чалавек укусіць сабаку, – гэта будзе навіна.

Таму, што галоўным заданнем нашага часапісу ёсьць падаваныне навінаў з жыцця беларускіх вэтэранаў, ды таму, што большыня нашых былых вайскоўцяў ня ёсьць зарганізаваная, паўстаем падобнае пытаньне: што ў жыцці нашых вэтэранаў, прыватным ці грамадзкім, ёсьць навінай, а што ня ёсьць.

Здараецца, што бярэш у руку беларускую газету й чытаеш нэкралёг. Адыйшоў на вечны супачын заслужаны чалавек. Першы раз зь ім знаёмішся, а калі й чуў пра яго то можа трывцаць гадоў назад. Аказваецца, што быў і ў Самаахове, і ў Беларускай Краёвай Абароне й нааугл запраўды заслужыўся перад Бацькаўшчынай, цэнны чалавек. І пытаешся самога сябе: а што ён рабіў, як жыў на працягу апошніх трыццаці гадоў? Ці сядзеў, як мыш пад мятылоў? Нічога, вартага ўвагі, у яго жыцці ня было? Якія весткі, што мог-бы аддаць у скарбніцу нашай агульнай ваенай гісторыі, панёс з сабой у іншы съвет?

Ведама ўсім, што між нашых вэтэранаў няма высокіх рангаў (апроч саламянных), няма вялікіх ваеных гэроў. Але-ж ёсьць шмат звычайных жаўнераў, адданных Бацькаўшчыне, каторыя гэну адданасць у вогненні часы крыўей аплачвалі. Коратка гаворачы, ёсьць маса людзей, якія шмат у якіх баёх былі, шмат чаго чулі ѹ бачылі.

Час не стаіць. Найбольшай і асноўнай праўдай жыцця ёсьць зъмена. Старыя адыходзяць і забіраюць з сабой шмат цэннага, што варта было-б запісаць і выдаць.

Кажны з нас жыве прыватна ѹ грамадзка. У кожнага ёсьць розныя выдатныя даты сямейнага і прыватнага характару, такія як, прыкладна, 50 год жыцця, угодкі грамадзкай ці вэтэранская працы. Гэткія даты трэба адзначаць. А іх святкуючы, пісаць і пра розныя заслу́гі перад Бацькаўшчынай. Гэта ѹ ёсьць той матар'ял, тыя навіны, якія патрэбныя для "Зважай". Трэба памятаць, што гісторыя народу не складаецца толькі з вялікіх дзеяньняў вялікіх людзей. Бальшыні з нас Бог ня даў магчымасці стацца вялікімі. Але хто з вас прыгадвае, што Абрарам Лінкальн сказаў пра так званих малых? "Бог мусіў вельмі любіць малых людзей, калі стварыў іх так многа".

НАРОД НАШ

Народ наш мужны і адважны,
Народ наш вечны, як жыцьцё,
Бы воды рэкаў, наутомны,
Спакойны, ціхі, як трысцьцё.

Нащадак войніцкага роду,
Літоўскай вольнае зямлі,
Багаслаўлены, барабоны...
Яго віхуры не зъмлялі.

Ён душагубам не скарыўся,
Ня зрокся слайнага імя.
Яго між роўных прывітае
Народ даў вольная сям'я.

З прыгожай моваю адменай,
Ён не апошні між Славян.
Яго ці раз ужо праславіў,
Ці раз праславіць щэ Баян.

Гады мінаюць за гадамі...
І верыць хochaцца ѹ Цябе,
Народ наш мужны і адважны,
Нязломны ѹ цяжкай барацьбе.

Напісаў і ўлажыў вершам
Аляксандар Белы

Казаў мне калісь добры беларускі вайсковец, блізкій заслужаны чалавек: – Ёсьць у мяне поўны сышток запісанага... многа там цікавага... Я папрасіў яго, каб перадаў той сышток для выкарыстання. Ад таго часу чалавек маўчиць, хоць сам ведае, што ня йдзе гэта пра недахоп даверу, ці што. Скарэй усяго, што замінае звычайная, усім нам ня чужая, нядбаласць. А няхай яно пачакае... Можа заўтра... Некалі-ж трэба ўзяцца. І вось так час з году ѹ год пералівецца. А пасля, чуеш, чалавек адыйшоў. І думаеш сабе: "дзе падзеўся той сышток, якія цікавыя рэчы, ці сакрэты ѹ ім?" І магчыма, што вось яшчэ адна цэнная макулінка зь беларускай гісторыі ѹ нябыт адыйшла. Не расказаў той, каторы нешта асаблівае бачыў, ці чуў, значыцца не сказаў і мы. Пралала. Што-ж... Выходзіць, што

(Заканчэнне на 6-й бачыне)

МОТАЛЬ

Успаміны пра Моталь і падзеі ў ім з часу апошняе вайны напісаны нашым суродзічам, беззаганнасць харктуру якога нам добра ведамая. Таму на маєм прычынау сумявачца ў праўдзівасці паданых у іх фактаў. Захоўваюча асаблівасці мовы аўтара.

Рэдакцыя

Вёска Моталь, Яноўскага раёну, Берасцейскай вобласці, БССР.

1. Мястечка Моталь паложанае над Мотальскім возерам (Захадні Моталь) і на правым баку ракі Ясялды (Усходні Моталь). Часта можна знайсці гэткія зацемкі пра Мотальскае возера: "пяць квадратных вёрст", "пяць вёрст даўжыні". Для тых, хто наведае Моталь вясною на разводзьдзе, Мотальскае возера можа выдацца такім, як вышэй зацемкі апісваюць.

У ніякім выпадку Мотальскае возера на мае пяці кіляметраў даўжыні, бо гэтае адлегласці ніяма навет пры злучэнні двух вазёў (Мотальскага й Зазерскага) ў час разводзьдза. Мотальскае возера мае прыблізна каля аднага кіляметра даўжыні ў 700-800 метраў шырыні. Недалёка ад Мотала на поўнач знаходзяцца, апрача Мотальскага, вазёры: Зазерскае, Скупэ, Жыдзіньне й Мульне.

Рака Ясялда, з Спораўскага возера ў Мотальскае плыве праз забалочаную нізіну з паўночнага захаду на паўднёвны ўсход. У Моталі Ясялда апіраецца аб Загарадзь і пакроўвае на ўсход. У запраўднасці Ясялда ўпадае ў Зазерскае возера, а праз вузкі (каля 100 метраў) перашыяк, які дзеліць два вазёры, упадае ў Мотальскае, зь якога ўжо выплывае на ўсход.

У мінулым сталецці зь Ясялды была напрашкі пра-капаная канава ў Мотальскае возера. Вада паширыла ѹ паглыбіла канаву, якая сталася галоўным цячэннем вады Ясялды. Гэта ўплынула на тое, што заняло возера мулем. Некалькі гадоў таму Мотальскае возера працышчалі з мулу.

У час разводзьдза абодва вазёры злучаліся ѹ адну цэласць. Вясною, як сънег і лёд тайлі, вада залівала цэлы простор да вёскі Тышкавічы так, што русло ракі можна было знайсці толькі па цячэнню вады. У большае разводзьдзе вада падмывала некаторыя харомы ніжэй пастаўленыя.

2. Назоў Мотала. У Моталі часта паўтаралася "Швэд з адным вокам". Пра самую лягэнду "Швэд з адным вокам" я даведаўся ад свайго дзядзькі. Недалёка, каля трох кіляметраў на захад ад цяперашняга Мотала, па шляху да Псышчэва, знаходзіцца гарыстае ўрочышча Цопка. Гэта ёсьць працяг пяшчаных узгоркаў, якія цягнуцца ад паўдня на захад і гэтак паўколам ахапляюць Моталь.

На Цопцы, на гэтым урочышчы, мэжна было часта наткнушацца на апалкі дрэва, на чарапкі пабітай глінай пасуды, зарытай у пяску. Апалкі дрэва й чарапкі я сам знаходзіў.

Паводле лягэнды, некалі на Цопцы жылі продкі цяперашняга Мотала таго-ж назову "Цопка". Ці гэта ёсьць праўдай – ніхто напэўна ня можа сказаць. Лягэнда цьвердзіц, што ў часе вайны ў Цопцы па хатах затрымалася швэдзкая войска. У вадні сям'і была прыгожая маладая дзяўчына ѹ адзін Швэд-жаўнер пачаў сілком прыставаць да яе. У вабароне свае дачкі, маці абліла Швэда акропам (варам) ды выпарыла яму адно вока. Гэтак паўсталі лягэнда пра "Швэда з адним вокам".

Швэды памсціліся над жыхарамі Цопкі. Яны началі паліць харомы, а людзей выбіваць. Многім жыхаром Цопкі ўдалося ўцячы ѹ лес, да якога было з паўтары соткі мэтраў. Харомы былі спалены дащэнту.

Над возерам, на скрыжаваныі дарог (цяперашні рынак у Моталі) знаходзілася карчма. Уласнікам гэтае карчмы быў Жыд і ён зваўся Мотла. Быўшая жыхары Цопкі началі пасяляцца ѹ больш выгадным месцам – пры гэтай карчме. Паводле тae-ж лягэнды зд iмя Мотала ѹ выздзіцца назоў Моталь. Колькі ѹ гэтай лягэндзе ёсьць праўды – таксама ніхто з пэўнасцяй ня можа сказаць. Думаю, што гэта лягэнда недзе абавіраецца аб праўдзе.

3. Гістарычныя пераказы. Пяць кіляметраў на ўсход ад Мотала ёсьць вёска Моладава. Пры гэтай вёсцы да прыходу бальшавікоў-Расейцаў быў маёнтак моладаўскага пана Канстанціна Скірмунта, быўшага польскага амбасадара ѹ Лёндане.

У гэтым маёнтку ѹ архіве Скірмунта знаходзіліся два дакуманты, якія адносіліся да Мотала. Адзін дакумент гаварыў пра правы, наданыя Маталянам "Вялікім Гаспадаром Вялікага Княства Літоўскага". Паводле гэтага дакуманту, Моталь належаў беспасярэдні да Вялікага Гаспадара, меў сваю самаўправу, паншчыны не адрабляў, а плаціў сваю даніну (падатак) Вялікаму Гаспадару. Яшчэ за майго часу ўсіх тых, хто на з Мотала, Маталянне называлі слянамі.

Маталянец ганарыўся tym, што ён з Мотала. Мой бацька ўспамінаў пра часы, калі Маталянне не дазволілі пану з зазерскага маёнтку праехаць праз мотальскую маёмасць да моладаўскага пана. Зазерскі пан быў змушаны аб'яджаць мотальскае поле ды рабіць вялікі круг.

Другі дакумент гаварыў пра тое, што аднаго разу, як каралева Бона ехала зь Літвы (Беларусі) ѹ Польшчу, дык яна з сваёй сувітай затрымалася на адну ноч у мотальской карчме. Таксама гаворыцца, што каралева Бона пасяліла ѹ Моталі некалькі сем'яў зь Італіі, зь якіх выводзяцца прозвішчы "Пальто", Кульбеда, Мінюк і Кузюр". За польскіх часоў мотальскі рынак быў называўся "Пляц Каралевы Боны".

4. Галоўнай масай жыхарства былі тубыльцы, якія жылі тут праз увесь час, па паходжаньні Беларусы (Ліцьвіны). Толькі адзін Паляк Войцех Надоль-

ЗВАЖАЙ

3

скі астаўся ў прымах у Моталі. Пакаленъне яго, усяго дзьве сям'і, ужо асымілавалася й забылася пра сваё паходжанье. Другой паважнейшай групай былі Жыды. Апроч гэтага часовыі жыхары былі расейскія ўраднікі, сьвятары, а пасля польскія ўраднікі, паліцаі, настаўнікі ды пару прыблудзіўшых Палякаў.

Амаль усе прозывішчы, за выняткам некалькіх, на пяцітысячнае жыхарства Беларусаў у Моталі канчалася на "іч", як: Данілевіч, Васілевіч, Лукашевіч, Мацукеўч, Міховіч, Філяновіч, Рамановіч, Райкевіч, Птасевіч, Стасевіч і інш.

а) Галоўным заняткам жыхарства было земляробства, якое нічым ня рознілася ад іншых вёсак. У дадатак да земляробства, Маталяне зімою езьдзілі на вывоз лесу, а вясною хадзілі на "балі" (сплаў дрэва па раце). Маталяне займаліся вырабам аўчын на продаж ды для свайго ўжытку на мужчынскія й жаночыя кожухі. Таксама выраблялі скuru на вупраж (сырыцу) і на абутак (халавы, падэшвы, усьцілкі й г.д.). Аднак шыцьцё кожухоў давалася спэцыялістам Маталянам, якія выказваліся сваім умельствам. Надзвычайна сладкімі на ўсю ваколіцу былі мотальскія кожухі (паўшубкі). Мотальскія льняныя вырабы таксама адрозніваліся сваім выглядам і дасканаласцю ад вырабаў навакольных вёсак. Жанчыны стараліся ўзвярталі асаблівую ўвагу на сваё рамяство ды спаборнічалі адна з адной, каб не набрацца сораму. Сваеасаблівай прыгажосьцю добра былі ведамыя на ўсю ваколіцу мотальскія ручнікі.

Маталяне абуваліся ў апраналіся ў сваю вопратку свайго ўласнага вырабу. Свае асаблівай хвормай вопраткі яны адрозніваліся ад навакольных сялян.

б). Жыды займаліся гандлем, таму яны занялі тры чэцьверці рынку й галоўныя вуліцы блізу яго – Берасцейскую й Пінскую. Жыды шылі вопратку й абутак. Мала хто зь іх шыў кожухі.

в). Насалыя ўраднікі Расейцы й Палякі займаліся ўрадаваннем. Як і Жыды, сваеі вопраткай яны розніліся ад Беларусаў, бо апраналіся ў хвабрыныя вырабы.

5. Паводле веры, у васноўнай масе Маталяне былі праваслаўнымі, Жыды былі юдэямі, а польскія ўраднікі былі рымска-каталікамі.

а). Фактычна ў Моталі былі дзьве парапі: Заходні Моталь і Усходні Моталь. Людзі, аднак, хадзілі ў вадзін храм-царкву. Былі два могільнікі й памерлага з Усходняга Моталі неможна было хаваць на могільніку Заходняга Моталі й наадварот. У Моталі былі два сьвяшчэннікі й дзяк. Раней дыякан быў стала, але пасля ўжо ня было яго.

Наставнікі храму Заходняй Парапі меў пад сабою Заходні Моталь і наступныя вёскі: Калілы, Присчэва, Закальле й Аперова. Вікарны меў пад сабою Усходні Моталь і вёскі Тышкавічы, Зазерые, Дзедавічы й Панцыў. Цэлы памерлы прыносілі ў храм з Усходнягай Заходняга Моталі. Аднак зь вёсак цэлы памерлых у храм у Моталі ня прыносілі, ня было такога звычаю.

У 1939 годзе ў Моталі былі два храмы: мураваны на рынуку й драўляны на заходнім могільніку.

Мой бацька расказваў, што ён помніць, як мураваны храм канчайся. Ен казаў, што пры канцы першай палаўны 19-га стагодзьдзя згарэў увесе Турабель і згарэў тады стары драўляны храм на рынуку. Пасля пажару Маталяне задумалі на старым месцы вымураваць новы храм. Дзеля гэтага, каб мець месца дзе маліца да часу выканчэння мураванага храму, яны пабудавалі драўляны храм на заходнім могільніку. Гэны часовы храм выстаяў аж да 5-га красавіка 1944 году,

калі Немцы наступалі на савецкіх партызанаў і згарэў Заходні Моталь, за выняткам Турабеля й крыху Гары.

Паводле расказу майго бацькі, мураваны храм будаваўся сем гадоў і быў закончаны недзе прыблізна ў 1879 годзе.

Жыды мелі дзьве бажніцы. Адна была на рынуку, а другая на Пінскай вуліцы за Морткаю на Выгане.

Рыма-каталікі ў розныя рэлігійныя сэкты сваіх дамоў малітывы ня мелі. Рыма-каталікі ўрадаўцы ў настаўнікі ездзілі ў касцёл да Янава, а часам мелі сваю імшу ў залі народнай школы. Сэктанты зьбіраліся па дамох сваіх вернікаў і там маліліся.

Пад канец польскага панаванья Моталь налічваў звыш сем тысяч жыхароў. Беларусаў (усе праваслаўныя, за выняткам некалькі дзясяткаў розных сектант-таў) налічвалася пяць тысяч, а Жыдоў – каля дзюбю тысяч. Хоць жыхары Моталі былі падзелены на дзьве часткі, аднак зямля была ў ваднай цэласці ў дзяліллася на сем палосак (палетак). У Моталі было сто пяцьдзесят грунтоў (участкаў) так, што кожны грунт меў сем палосак, якія ішлі з поўначы на поўдзень. Пры сонечным дні Маталяне па гэтых палосках часта пазнавалі пару дня. Сенажаць дзялялася на тры палосы, а пасбішча было супольным.

Жыды надзелу ня мелі й хто зь іх меў карову, дык мусіў плаціць Маталянам за пасбішча на лета, або наймаць сабе ў пана.

6. Адміністрацыйны падзел Моталі. Рэчка (Струга) Піліна дзеліць Моталь на дзьве часткі: Заходнюю і Усходнюю. Каждая частка дзеліцца на пяць участкаў. Заходні Моталь мае ўчасткі: Турабель, Гара, Маравяніца, Лука і Луг. Усходні Моталь мае ўчасткі: Запіліна, Патышча, Выган, Каржыўка, а пятага ўжо ня памятаю. Ен знаходзіцца між Каржыўкай і Запілінай. Усіх участкаў было дзесяць і адгэтуль выбранага на ўчастак чалавека называлі дзясятнікам. Склікаліся людзі данага участка ў назначане месца на вуліцы старым дзясятнікам. Звычайна адзін з грамады выгукваў прозывішча, а ў большасці імя й вулічную клічку якобы й калі ня было нікога супраць, дык аставаўся дзясятнікам. Хоць ня было пісанага права, але людзі трymалісь звычаю, што адна й тая самая асоба выбиралася дзясятнікам на адзін год і толькі раз у жыцці гэтай асобы. Дзясятнік быў ня чым іншым, як паслужачом старасты (за расейскіх часоў) або солтыса (за польскіх часоў).

На чале дзясятнікаў быў стараста або солтыс і на выбары яго ўжо мелі ўпрыгожаны валасныя або гмінныя ўлады. Стараста або солтыс атрымліваў загады з воласці або з гміны. На выбары старасты або солтыса склікаліся Маталяне на рынак. Там былі й прадстаўнікі воласці і гміны. Старасце або солтысу ўжо даставалася добрая скварка, таму можна было знайсці ахвотнікаў ня толькі на тры гады, але некалькі разоў па тры гады. На старасту выбіралі ўжо "пісменную асобу".

Гэты падзел перайшоў з даўніх часоў і ператрываў да другога прыходу Расейшаў у 1944 годзе.

За польскіх часоў, на пачатку трыццатых гадоў, Жыды дабіліся таго, што яны мелі свайго собскага солтыса. Хрысьціянскі солтыс ня меў ніякага права да Жыдоў.

7. Паводле сьпіскаў падскарбных з 1866 году, у мінульм Моталь быў адміністрацыйным асяродкам Мотальскага Староства, якім загадваў (кіраваў) Міхал Агінскі, ваявода віленскі. У мястэчку Моталь была самаўправа. Да 1897 году ў Моталі жыло 2428 асоб у 256 хатах.

ЗВАЖАЙ

Перад Першай съветавой вайной Моталь быў валасным мястечкам Кобрынскага ўезду, Горадзенскай вобласці. Апроч двух съвяшчэннікаў, дыякана й псаломшчыка, у Моталі быў яшчэ валасны старшыня й валасны пісар. Старшыня меўся выбраца лядзьмі, а ў запраўднасці назначаўся вышэйшымі ўладамі. Была трохклясавая (тры адзьдзяленіні) школа – "народнае вучылішча". У школу хадзілі толькі хлапцы дый то ня ўсе. Прымусу пасылаць дзяцей у школу ня было, а дзяўчатам яна "ня была патрэбная".

Жандарм прыяжджаў у Моталь пару разоў на год і перш заяжджаў да съвяшчэнніка, а пасля ў воласць. У съвяшчэнніка (у нас казалі поп) ён даведваўся пра "неблаганадзёжных" людзей, калі гэныя людзі папалі духоўніку на вока. За малыя правіны адбываліся валасныя суды. Дзеля гэтага спаміж людзей выбіраліся пісменныя за судзьдзяў і яны слухалі справы.

8. Ад Першай съветавой вайны да верасьня 1939 году ў Моталі панавалі Палякі. На пачатку людзі выбіралі войта, а пасля польскія ўлады назначалі на войта аднаго з польскіх асаднікаў. Гмінны пісар назначаўся ўладамі павету. Сталым памочнікам пісара быў Паўлюк Міховіч (Раманчук).

Палякі ўяўлі прымусовае навучаныне ў паўшэхнай (агульнай) школе хлапцоў і дзяўчат. Пры Паляках Маталяне пабудавалі два новыя школьныя будынкі па некалькі школьных заляў у кожным і Палякі паднеслы школу да сямігодкі (сяміклясоўкі). Было панад дваццаць настаўнікаў, у большасці самотных. У Моталі быў камандант паліцыі й шэсць паліцыянтаў. Пабудавалі Народны Дом (Дом Людовы) і малачарнню. Моталь быў гмінным мястечкам Дарагічынскага павету, Палескага ваяводзтва.

У Мотальскую гміну належалі наступныя вёскі (тыя самыя, што належалі ў воласць за царскіх часоў): Асаўніца (1 км), Сымярдзяча (5 км), Замошша (4 км), Калілы (7 км), Псышчэва (9 км), Закальле (10 км), Аперова (6 км), Панцыў (3 км), Дзедавічы (1,5 км), Зазерые (0,5 км), Тышкавічы (2 км).

Па царкоўнай лініі Асаўніца й Сымярдзяча прыпісныя ў Моладаўскую парафію, а Замошша – ў Дружылавскую.

Перш таго не адчувалася, але з пачаткам трывалых гадоў Палякі началі паволі праводзіць палінізацыйную работу, арганізуячы пажарнікаў, на чале якіх стаяў пан Юнгэрсон ("старшы брат"), "Коло Младзежы" і ў палаўніе трывалых гадоў зарганізавалі "шчэльцаў" – арганізацыю вайсковага характеристу.

Пажарная арганізацыя набірала старэйшых мужчын і была абмежаваная колькасцю. Пажарнікам давалі візитку (мундзіры) і "сваім" давалі сякую-такую пасаду, як стоража ці падмітайлы ў гміне або ў школе.

"Коло Младзежы" было арганізацыяй вісковага характеристу. Паколькі моладзь ня цікавілася земляробствам, дык арганізацыя гэна ператрывала ўсяго трэгады й замерла.

"Шчэльцы" давалі маладым хлапцом надзею, бо Палякі абяцалі тым, што пройдзе вайсковую практику ў "шчэльцах", скараціць вайсковую службу. "Шчэльцамі" апекавалася гміна й памагалі настаўнікі. Апрача вайсковай практикі, уводзілі ў спорт: сетку, бегі, скокі, лодкі, каякі. Рабілі бясплатныя "шчэлецкія" забавы ў "Доме Лісовым".

Большавікі не прыглядаліся, злажыўшы руکі. Яны ў сваю чаргу закладалі тайнія камуністычныя ячэйкі. Камуністычную ячэйку зарганізаваў Ян Мацукеўіч (Самарака). Аж два разы хадзіў ён у Савецкі Саюз.

(у 1930 і 1931 г.). Бяручи на ўвагу тое, што многія хадзілі ў Савецкі Саюз і па іх сълед загінуў, Ян Мацукеўіч, відаць, пасылаўся туды на савецкую навуку падрыўнай работы. Цікавым звязвішчам было тое, што ён ніколі ня высоўваўся наперад і асабіста прылюдна пра паганды не праводзіў. Ян (Самарака) меў два юраднага брата Сямёна Мацукеўіча (Палітка), які разносіў вусна камуністычную пра паганду – выхваляў Савецкі Саюз і Сталіна. Два браты Валынцы (Сыпірты), што жылі на Лузе, Паўлюк Мінюк (Блізньюк), што жыў на Гары, Пятро Мацукеўіч (Гарачок) і Сыцяпан Пальто (Палтык), што жылі на Патышчах – усе яны былі хлапцы "работы". У камуністычную ячэйку належала каля трыццаці маладых фанатыкаў, якія дзеля свайго пераканання ѹшлі на ўсё. Яны гвалтам змушалі моладзь, хлапцоў і дзяўчат, сипяваць савецкія песні ды выяўляць спагаду камуністым. Тых, хто не даваўся нагаварыць, ці працівіўся ім, яны абзывалі ў той час зыняважлівай у нас мянушкай "польскі сышчык", білі ды выганялі з музыкі (забавы).

Камуністы былі добра зарганізаваныя. Яны праводзілі сваю акцыю заўсёды абдумана. Калі мелі намер зрабіць напад, яны зьбіраліся ў вадпаведным часе ў месцы, звычайна на забаве. На вызначанае месца прыходзілі на разам, а паасобку, ці парамі. Адзін зь іх рабіў зачэпку, прыкладна штурхануў каго ў бок, абазваў бяз прычыны абраззывым словам ці штось падобнага. Гэткі крок меў вывесці праціўніка зь цярпеньня ды выклікаць закалот. Толькі тады рэшта камуністаў ішла на "абарону нявіннага".

У канцы 1934 і ў пачатку 1935 гадоў дайшло да таго, што маладыя камуністы білі ў хатах вокны тым, што адмаўляліся ісць на іхнім павадку. Спаткаўшы ў бэлы дзень на вуліцы, абзвывалі сваіх няпрыхільнікаў "польскімі сышчыкамі". Упацёмку вечарам лепш было не паказваць на вуліцы. Першага травеня і сёмага лістапада 1934 году былі вывешаны савецкія сцягі ў раскінутыя ўлёткі ў Моталі ў вакольных вёсках.

Сцягі і ўлёткі дастаўляў Ян Мацукеўіч (Самарака). Напярэдадні вечарам ён зынікаў, быццам быў са сваім дзяўчынай. У наступную ноч ўсё было разьвешана ѹ падкінута. Думаю, што Палякі сачылі за дзяйнасцю камуністаў і мелі ў ячэйцы сваіх людзей.

На пачатку верасьня 1935 году Палякі вылавілі камуністычных актыўістых па ўсёй ваколіцы. Некаторым зь іх удалося прыкрыцца і, баючыся Палякаў, яны пайшлі ў Савецкі Саюз (абвода Сыпірты й Паўлюк Мінюк). Некаторых арыштаваных Палякі выпуспіці да хатаў ў той самы дзень – усіх дзяўчат і некалькіх хлапцоў. Іншых выпуспіці пару тыдняў пазней. Яна Мацукеўіч (Самарака) Палякі моцна зьблілі ѹ на другі дзень пад вечар зьвязанага ўськінулі на воз і адвезьлі перш да Драгічына, а пасля да Пінска ў турму.

Хутка пасля арышту ѿ адну нядзелью рана польская паліцыя з Мотала ѹ павету зганяла людзей да хатаў бацькоў камуністычных актыўістых і прымушала іх зьдзіраць саламяныя стрэхі хатаў, хлявоў і гумнаў. Паліцыянты высыпалі збожжа, рэзалі падушкі, выкідаці палатно ды ўсё гэта мяшалі разам. Снапы жыта, пшанцы, аўса і ячменю загадвалі людзям разрываць і мяшашь разам з сенам і саломай із стрэх.

Гэткай дзяйнасцяй Палякі не здабывалі ѹ людзей да сябе спагады, а выклікалі нянявісьць. Гэта падзея асталася ѿ памяці Маталян праз даўжэйшы час як подлая. Быццам шукаючы "зброі й літаратуры", Палякі рабілі шкоду бацьком. Пасля гэтага пагрому камуністы прысёлі і ѿ Моталі зноў стала спакойна.

З ВАЖАЙ

5

Як выявілася пазньей, дзейнасьць Яна Мацукеўіча не абмяжоўвалася да самога Моталі. Ен належыў да ўпраўлы цэлае ваколіцы. У гэнную ўправу належыў Наўмовіч з Дружылавіч і адзін з Варатыцка. На судзе ўсе трои атрымалі по чатыры гады турмы.

У часе таго зацішша Палякі ўзмоцнілі свою палянізацыйную работу праз пажарную каманду й "щэльцаў". На гэта прызначалі сумы грошай ды паліцыйную спагаду. Аднак гэта ня значыць, што камуністы зьніклі. Яны зъмянілі свой спосаб дзейнасьці й праводзілі пра- паганду цішком, часам навет займаючыся дабрадзея- насьцю.

Час ад часу даходзіла да слоўных сутычак між камуністамі й "щэльцамі", але боек ужо ня было. Ані адны, ні другія прыхільнасці сярод Маталян ня мелі.

Бурлівія хмары насоўваліся ў цымнелі на міжнароднае неба. Увесень 1938 і на пачатку 1939 гадоў камуністы зьвярталі асаблівую ўвагу на прызыўнікоў у польскае войска. Намаўлялі іх ня йсьці ў войска, а прыхавацца. Калі ў сакавіку 1939 году ледзь не дайшло да польска-нямецкай сутычкі, дык частка новабранцаў, што была паклікана ў красавіку, далася намо- віцца й перахоўвалася праз цэлае лета да восені.

Восень 1939 году.

Напружанье між Палякамі й Немцамі прывяло да вайны ў пятніцу першага верасьня. Палякі ня вытрымалі нямецкага ціску й хутка ў Моталі паказаліся ўцекачы з заходняе Польшчы – Палякі й Жыды. Маталяне прынялі іх прыхільна й дзяліліся зь імі сваймі хатамі. Уцекачы мелі свае запасы – ежу й вонратку й ня былі цяжарам для мясцовага насельніцтва.

Уночы 17-га верасьня, у нядзелю, расейскае войска выступіла на дапамогу Немцам супраць Польшчы. У той самы дзень вылезылі із сховішчаў новабранцы. Камуністы, – і да іх далучыліся новабранцы, – пайшлі ў наступ. Кіраўніком цэлага ходу камуністычнай дзейнасьці быў Ян Мацукеўіч (Самара). Ен выступаў адкрыта, але чорную работу выконвалі яго памочнікі.

Трэба адзначыць, што з прычыны амністыі Ян Мацукеўіч прасядзеў у польскай турме толькі два гады й вярнуўся ў Моталь. За выкананьнем загадаў сачыў Андрэй Райкевіч (Бэрка), ягоны заступнік, а сам Ян Мацукеўіч трymаўся збоку.

Ужо ў нядзелю пасля паўдня камуністы пачалі нападаць на некаторых польскіх уцекачоў з мэтай рабунку. Уцекачоў яны не забівалі, а забіралі гадзіннікі й вонратку. Уцекачоў Жыдоў не чапалі. У некаторых камуністамі паказаліся пісталеты.

Перапалоханыя ўцекачы Палякі ўцяклі да Моладава ў маёнтак Канстанціна Скірунта, быўшага польскага амбасадара ў Лёндане. Даведаўшыся пра савецкі напад, польская паліцыя на сьвітанку ўцякла да Янова. Уцекачы Жыды асталіся ў Моталі.

У Моладаве Скірунта палац і харомы былі абведзены мурам вышыні да двух з палавінай мэтраў із разьбітым шклом на вярху. Гэта давала большае забясьпечаньне для тых, што хаваліся. Камуністы зыбрали масу сваіх паплечнікаў з Моталі, Зазерыя, Моладава, Дастроева, Парэчча й ваколіц ды пайшлі ў наступ на маёнтак. Але ўночы ў маёнтку затрымаўся ўзброены адзьдзел польскага войска, што адступаў з савецкага фронту. Пасля начнога нападу вайсковы адзьдзел і ўцекачы выбраўся да Янова. Камуністы выбілі прыслугу й забілі Гэнрыка й сястру Марыю Скірунтаў. Забілі й Рамана Скірунта, маёнтак якога быў у Парэччы, усяго сем кіляметраў на ўсход ад Моладава.

Невядома чаму двуродныя браты Скірунты не ўцяклі. У маёнтку загінула многа камуністкаў, а між імі Гарась Кузэр (Максык). Пахавалі яго, як гера, на рынку ў Моталі. Камуністамі былі вясковыя хлапцы, што нападалі амаль з голымі рукамі, не разумеючы ніякай вайсковай тактыкі. Тады згарэў моладаўскі палац і разам згінуў Скірунтаў архіў.

Паны Юргэнсоны (два браты) з зазерскага маёнтку ўцяклі да Янова з сваімі сем'ямі. Камуністы забілі прыслугу Юргэнсона, якой было толькі пара асоб. Ахвярамі гэтых зьдзекаў былі мужчыны, жанчыны й іхныя дзеци.

На ўсім уцекачам Палякам і настаўнікам удалося ўцячы да Моладава ў маёнтак ці да Янова. У гэнным хаосе ня ўсе маглі разабрацца ў сітуацыі. Камуністы арыштавалі ўцекачоў, што спазніліся ды мясцовых мужчын, – усіх каля восьмідзесяці асобаў, – завялі іх да Пінска й перадалі савецкім уладам. Але Расейцы адмовіліся прыняць арыштаваных, бо занятыя былі вайною. Некалькі дзён пасльей усіх арыштаваных выпусцілі дамоў.

Маладых хлапкоў "щэльцаў", да якіх мелі асабістую ўразу, камуністы лавілі й выводзілі за жыдоўскі могільнік пад Асаўніцу. Спачатку сякерай адсякалі сваім ахвярам руکі, нажамі адрезвалі вушы, насы, языкі, выколвалі вочы, адрезвалі палавыя ворганы і пакідалі іх так на скон.

Апісаныне падзеяў прамежку часу ад верасьня 1939 да ліпеня 1944 году выклікае дрыготку. Калі-б хто мне некалі сказаў, што гэтыя людзі маюць жывёльны інстынкт і могуць чыніць нялюдзкія рэчы, цяжка было бы паверыць. Я ня павераць тут апісанаму. Чытач можа падумашь, што я тут перабольшваю і на гэта я не могу нічога парадзіць. У некаторыя, апісаныя тут здарэйні цяжка паверыць і я нікога не стараюся гэтта пераканаць. Я сам не паверыў-бы, калі-б нехта расказаў мне падобнае. Пішу тое, што было й як было. Напэўна многа чаго прапушчу, бо ня ўсё мне ведамае. Імёны й прозвішчы ўсіх успомненых асобаў ня ёсьць выдуманыя, а праўдзівыя. Пры прозвішчах у дужках паданая вулічная клічка. Усе тут паданыя асобы з Моталі міністру асабістага вядомыя і я ім.

У масакры, у нападзе на маёнтак, у арыштах польскіх уцекачоў і мясцовых людзей увесені 1939 году бралі асабісты ўдзел наступныя асобы: Сямён Мацукеўіч (Савейко-Палітак), Андрэй Мінюк (Шчыпуль-Андрэйк), Ян Калілец (Юнгер-Іванік), браты Максім і Міхал Мініскі (Мядзьведзі), Хведар Міховіч (Зайчук), Паўлюк Пальто (Ашурко), Ян Міховіч (Романчук-Швай), Пётра Міховіч (Лобан), Паўлюк Рамановіч (Пісарчук), Сямён Рамановіч (Шкутак), браты Сяргей і Андрэй Райкевічы (Бэркі) і Сідар Мінюк (Шымель). Усе згаданыя асобы ведаюць дакладней хто каго забіў. Ян Мацукеўіч (Савейка-Самара), Сямён Мацукеўіч (Палітак), Андрэй Райкевіч (Бэрка) і Ян Калілец (Юнгер-Іванік) ведаюць дакладна, хто забіў у Парэччы Рамана Скірунта і яго двуроднага брата Гэнрыка ў Моладаве.

Ня ведаю чаму, але ўжо пры Немцах Сямён Мацукеўіч (Палітак) расказваў, як ён уласнаручна сякераю сяк маладога хлапца Аляксандра Надольскага (Войца) і як апошні прасіўся. Іншыя казалі, сям'я Шарэпаў мела пратэнсіі, што Палітак забіў маладога Рамановіча (Шарэпу). Андрэй Мінюк (Шчыпуль) забіў Стасевіча (Крацьву).

Пакуль адvezылі іх у Пінск, арыштаваных трымалі дзесяць дзён у Моталі. Сярод арыштаваных быў гмінны пісар Рахноўскі. Варта часта выводзіла пісара да

выходку ѹ прымушала яго голымі рукамі выбіраць людзкі кал і выкідаць на двор. Калі пісар адмаўляўся гэта рабіць, тады адзін з варты браў людзкі кал на калок і пхай яму ѹ рот.

З арыштаваных вярнуўся з Пінска дахаты Клім Кузюр (Максык). Апошнім часам, пры Паляках, ён быў у Моталі солтысам. Ен многа чаго ведаў пра камуністычных актывістаў з польскіх часоў і пра падзеі, што тады адбываліся.

Хоць Клім быў у прыяцельскіх адносінах з некаторымі актывістамі, але ён быў для іх ненадзейны. Аднаго вечара, калі ўжо съязмнела, Ян Калілец (Юнгер-Іванік) вывеў Кліма Кузюру з хаты за пуню. Там, за Максыкавай пунёю, Калілец выстраліў шэсць куляў у патыліцу Кліму. У той час у Моталі хадзілі слухі, што солтыса забіў ягоны найлепшы сябра Паўлюк Рамановіч (Пісарчук). Але пасля тайна выйшла на съвет. Прыйшлі ў той час сусед, двуродны брат Кліма – Аксент Кузюр (Максык) быў каля сваёй пуні і ўсё бачыў. Ян Калілец пагразіў і наказаў Аксенту маўчаць пра ўсё, што ён бачыў. Ужо пры самай съмерці Аксент Кузюр выявіў прафілу. Тае-ж восені, толькі за адзін тыдзень, ад 17 да 24 верасьня ѹ Моталі камуністы забілі каля сарака маладых хлапцоў.

(*Праца і у наступным нумары "Зважай"*)

**ЦІ ПАМЯТАЕШ ШТО ЦІКАВАГА З ЧАСОЎ АПОШНЯЕ
 ВАЙНЫ ?**
ЗАПІШЫ ТАК, ЯК УМЕЕШ
I ПРЫШЛІ НАМ

ПРЫШЛІ АХВЯРУ НА ЧАСАПІС
"ЗВАЖАЙ!"

БОЛЬШ АКТЫЎНАСЬЦІ

У першым нумары нашага часапісу мы зрабілі працягнувшую беларускім вайсковым вэтэрнам, што жывуць у Паўночнай Амэрыцы, каб сёлета наладзілі сустрэчу у Бэлэр-Менску, або ѹ іншым месцы. Прапанавалася зрабіць яе на "Лейбар дэй".

Чытачы, што скантактаваліся з намі ѹ гэтаі справе, паведамляюць, што шматлікія нашы вэтэрнаны з Нью Ерку і ваколіцаў вельмі прыхільна адносяцца да арганізаціі сустрэчы і ўжо робяць адпаведныя пляны. Добраю волю адно трэба прывітаць і гэтаі заклікам усіх іншых, што маюць намер памагчы зарганізаваць сустрэчу, неадвальочна выказацца.

Мяркуем, аднак, што лепш сустрэща на канец тыдня амэрыканскага дня незалежнасці, г.з.н. у днях 4-6-га ліпеня, а не на "Лейбар дэй". Справа ѹ тым, што гэны "Лейбар дэй" можа заніць якая іншая беларуская ім-прэза, як прыкладна сустрэча моладзі для святкавання 25-годзідзя існаванья арганізацыі моладзі. Тым-часам з гэтаі адлегласці на відань, каб рыхтавалася якая агульнабеларуская амэрыканская сустрэча на вышэйзгаданы пачатак ліпеня.

Калі ёсьць згода на дату ѹ месца, выпадае неадвальочна прыступіць да апрацаванья праграмы й прапаганды сустрэчы. Шматлікія з нас маюць набітую руку ѹ арганізацыйным жыцці й таму лішнім тут прыгада-

ваць, што чым раней пойдзе ѹ съвет вестка супольна з запрошаньнямі тым большыя шансы поспеху плянаванае сустрэчи.

Асноўная праграма, вядома, мусіла-б адбыцца ѹ суботу 5-га ліпеня. Што ѹ яе ўвойдзе, гэта залежыць перадусім ад кіраўнікоў вэтэрансікіх адзьядзелаў. Як і раней, Камітэт Сувязі Былых Беларускіх Вайскоўцаў прапануе свае паслугі й будзе спрыяць намаганням арганізацыі сустрэчы, якая, на нашу думку, павінна спрычыніцца да аткывізацыі ѹ еднасці ѹ нашай працы для добра вызвалення паняволенай Бацькаўшчыны.

Памажы, Божа!

ПОМНІК БЕЛАРУСКІМ ЗМАГАРОМ-ГЭРОЯМ

Управа Задзіночаныня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў у Нью Джэрзі паведамляе, што адкрыццё помніка Беларускім Змагаром-Гэроям, які будуецца на беларускім могільніку ѹ Іст Брансвіку, адбудзеца ѹ нядзелью 25 травеня, 1975 г. На ўрачыстасць запрашыцца вэтэраны і ўсё беларускае грамадства.

Летась адзін помнік Беларускім Гэроям быў выбудаваны і ѹ чэрвені, на трыццатыя ўгодкі Другога ўсебеларускага Кангрэсу адкрыты пры беларускай царкве Св. Афрасійні Палацкай (парафія а. Лапішка) і Культурным Цэнтрам ѹ Саўт Рывэр.

ПАМЁР СЯРГЕЙ РАГЕЛЬ

30.XI.1974 г. ѹ Манчэстары ѹ Англіі памёр Сяргей Рагель, што паходзіў з вёскі Лазавічы, Валожынскага павету. Пражыў 58 гадоў. У часе апошніяй вайны служыў у Беларускім войску падафіцэрам-інструктарам, а на эміграцыі быў актыўным і ахвярным Беларусам. Няхай вечная будзе яму памяць!

ПАРАЗВАЖАЕМ

(*Заканчэнне зъ 1-й бачыны*)

зноў некалі пра падзеі, у якіх мы бралі ўдзел, будуць гаварыць адно нашыя няпрыяцелі? Ня трэба забывацца, што няма аднай агульнай гісторыі, а кожны народ сваю піша. Вось чаму мы, Беларусы, павінны гаварыць за сябе, бо калі хто будзе гаварыць пра нас і за нас, дык пэўне-ж, скарэй усяго не для нас!

І яшчэ адно. Маскоўскія калябаранты зь Менску часта атакуюць нашых былых вайскоўцаў у сваёй прэсе. Яны апісваюць там так званыя нашыя злачыны, часта падаюць прозвішчы, навет цяперашнія адрады некаторых з нас і заклікаюць сваіх "суйчыннікаў" да помсты. Як ня дзіўна, але да гэлага часу рэдка чуліся адказы адвінавачаных. Паўстае пытанье – чаму? Усім-жа ведамая прыказка, што маўчанье – знак згоды. Няўжо-ж так яно ёсьць?

Нам здаецца, што на разныя закіды й адвінавачваныні трэба адказваць публічна, паколькі яны публічна (у прэсе) былі зробленыя. А можа тут выступае баязлівасць? Калі гэта так, то як яе вытлумачыць? Мы маем баяцца чырвоных маскалёў і іх менскіх калябарантаў?

Ня трэба забывацца, што не яны нас, а мы іх адвінавачваць маём. Мы не забавязаны Москве ніякай ляльнай насьцю. Москва ѹ нашых вачох – крыніца злачынцаў, што агалілі наш народ, забралі здабытую ім у 1918 годзе вольнасць, выпаласкалі новае пакаленіне з

адвечных традыцый, роднай культуры, мовы, разбурылі сьвятыні й веру, пагналі міліёны на гвалт і глум у Сібір. З гэтых прычынаў мы мусім абвінавачваць, паказваць месцы й даты маскоўскіх злачынаў, гвалту. Дык як у сьвятле гэтага зразумець тых з нас, каторым Москва робіць закіды, а яны маўчаць?

У гэтым нумары часапісу пачынаем друкаваць успаміны п. заг. "Моталь". Чытачы адразу спасыцерагуць, што аўтар падыходзіць да галоўнага, што рабілася вайной, здалёку. Ен дэталічна апісвае мясцовасць, насельніцтва, згадвае рэлігійнае жыццё, чужую адміністрацыю й іншага.

Можна было-б слушна паставіць пытаныне, ці месца такім успамінам у "Зважай", значыцца ў вэтэрэнскім часапісе? Прачытаўшы цэласць, можна зь вялікай пэўнасцю адказаць пазытыўна. Успаміны такога характару цэнныя тым, што яны як мага дакладна малююць людзей *такімі, якімі яны былі перад вялікай катастрофай вайной і падчас вайны*. Сяньня-ж, бязумоўна, гэна мясцовасць, дзякую Богу, пад зямлю не правалілася. Там жывуць у бальшыні Беларусы пад чужой акупаций, пад рэжымам валадароў, што выкараняюць ўсё чалавечасе, найлепшае, беларускае. Гаворачы дакладней, аўтар "Мотала" піша пра мясцовасць і людзей, *якія былі, ды ікія калі і існуюць сяньня, то зусім у іншым стаНЕ*.

Гэткія успаміны, як "Моталь", маюць сваю вялікую вагу, хоць шмат хто з нас на першы пачатак і не спасыцеражае. Райм пачакаць і дачытаць да канца. А яшчэ лепш – спрычыніцца рознымі сродкамі, каб "Зважай" выходзіць на раз на паўгоду, а раз на два месяцы.

З такой думкай кончым сяньняшнія разважаньні.

К. Акула

НОВАНАРОДЖАНАЕ

Нованараджанае, – чалавек, арганізація, часапіс – выклікае цікавасць. Ці яно выжыве, як вырасце ѹ іншыя пытаныні прыходзяць пасыля. Гэтыя пытаныні вельмі важныя ѹ вадносінах да беларускіх выданняў на выгнанні. Шмат іх нараджалася, але мала выжыла. Гэта ѹ зразумела з увагі на **няспрыяльныя эміграцыйныя абставіны** й слабую матар'яльную базу. Выдаванне часапісаў, газет і **кніжак** патрабуе вялізнага капіталу. Часта перашкаджае яшчэ эміграцыйнае палітыканства, якім падтрымаў людзі звычайна не ахвярнія, або ѹ проста скупыя, каб не падтрымаць сваё, ня гледзячы на тое, што яно карыснае ѹ неабходнае.

Нараджэнне "Зважай" таксама выклікала цікавасць і розную рэакцыю, пра якую крыху ѹ іншым месцы. Гэтта варта сказаць, што ѹ бальшыні рэакцыя беларускіх вэтэранаў і наагул нашага грамадзтва была прыхільнай. Але... Ня будзем цытаваць гэтта ніякіх, часта стандартных віншаванняў і пажаданняў "добра госту". Словы, слова... Здавалася-б, што за словамі павінна была прыйсці адразу грашовая падтрымка. Тымчасам яна сціплая.

– Ну што-ж, першы нумар гэта яшчэ мала, – гаварыл некаторыя. – Паглядзім, што далей будзе...

І вось пра тое "паглядзім". Яно неапраўданае. Калі хочаш, каб выжыла ѹ добра расло, бяжы на помач. Бяспрэчна, паважнага характару вэтэрэнскі часапіс нам патрэбны. На гэтым пункце ўсе згодны.

Нам у васноўным патрэбна наступнае: матар'ял у часапіс, помач у пашырэнні ѹ продажы яго ѹ грошы.

Камітэт Сувязі Былых Беларускіх Вайскоўцаў із свайго боку абяцае, што зробіць ўсё, каб часапіс выжыў, рос і зъмяшчаў матар'ялы, як нехта сказаў "на ўзроўні".

Такім чынам, выдаючы другі нумар, гарача апэллюем да нашых суродзічаў прыйсці нам з дапамогай. Із свайго боку пастараемся апраўдаць давер і не шкадаваць працы, каб часапіс быў запраўды цікавы, вартасны ѹ такі, з каторым, як кажа тое даўно ўцёртае, можна было-б "паказацца ѹ людзі".

ПАМЁР ЮРКА ВІЦЬБІЧ

4-га студзеня, 1975 г., на 75-ым годзе жыцця, памер у Саўт Рывэрсы, пасыля цяжкай хваробы, Юрка Віцьбіч (Стукаліч). На паняволенай Бацькаўшчыне ѹ на эміграцыі Віцьбіча ведалі свае ѹ чужыя (пераважна Расейцы) як выдатнага пісьменніка, майстру мастацкага нарысу, гісторыка ѹ журналістага. Творы яго, друкаваны ѹ беларускіх эміграцыйных выданнях і расейскай газэце "Новое Русское Слово" (Нью Ерк), мелі шмат чытачоў.

Юрка Віцьбіч быў і ваенным вэтэранам. Вось што пісаў ён да мяне ѹ прыватным лісце 16.9.74 г.: "Яшчэ да вайны я быў лейтантам рэзэрвы артылерыі, за лейтантанта таксама ўважаўся ѹ Езавітава, з чаго ганаруся. Як літаратар, заўжды на перадавой лініі нашага фронту ѹ змаганьні з бальшавізмам".

Запраўды, Беларусы ўдома ѹ на эміграцыі ня бачылі Віцьбіча на ніякай іншай пазыцыі змаганья з нашым найбольшым ворагам, апроч перадавой. І быў ен заўсёды пад галоўным абстрэлам Масквы і Менску.

З адыхадам на вечны супачын Юркі Віцьбіча, беларускі народ пашырпеў вялікую страту. Ушануе яго заўсёды з удзячнасцю памяць народная!

К. Акула

ДЛЯ ДОБРАЕ ПАМЯЦІ

Як-бы цешыўся нам усім ведамы ѹ вялікі дзеяч наш др В.Войтанка, пра якога хачу тут згадаць у трэція ўгодкі съмерці, бо памёр 25-га красавіка 1972 году, не пражыўшы навет і 60 гадоў. Маю на думцы Сусьеветны Зьезд нашых вайскоўцаў, які адбыўся летасці і ад яго пачалося выданыне так патрэбнага часапісу "Зважай", прадвеснікам якога быў Войтанкаў "Змагар".

Д-р Войтанка разумеў вайсковую справу ѹ быў ініцыятарам згуртавання нашых вайскоўцаў, дый ня толькі ѹ вэтэрэнскіх гуртках. На бацькаўшчыне ѹ Слоніме ён быў душою Самааховы, а падчас набору ѹ БКА ён для кожнага навабранца быў як-бы хросным бацькам, дарма, што меў даволі працы ѹ лекарскай галіне па цэлай Слонімскай акрузе. Ен і ѹ БКА з ахвотай заняў-бы пост генэрала, калі-б было вольнае становішча. Дзякуючы ягоным старанням на эміграцыі, пасыля съмерці ген. Кушала, нашых вайскоўцаў узнічалі новы генэрал, а нашы вэтэраны годна выконваюць свае абавязкі і маюць у сваіх радох навет малодых сяброў, вэтэранаў амэрыканскай арміі.

Вяршком нашае вайскове съведамасці стаўся Сусьеветны Зьезд нашых вайскоўцаў у Англіі, а выданыне часапісу "Зважай" станеца новым поклічам для вайсковай дзеячнасці. Для добрае памяці пра доктара Войтанку мусім стацца яшчэ больш руплівымі, бо часы цяпер вынятковыя для нас і нашага народу.

Д-р Войтанка даў шмат добрых прыкладаў і мы будзем трывамца яго запаветаў і шанаваць яго памяць!

Блізкія яго сябры.

ЗВАЖАЙ**НАШ ФОНД**

У дадатак да лісты ахвяраў на "Зважай", паданай у апошнім нумары, на выдаткі арганізацыі Сусьветнай Сустрэчы Беларускіх Ветэранаў і на часапіс прыйшли наступныя:

А.А.	99.45	дал.
Ул. Курыла	49.18	"
Н.Грэбень	20.00	"
В.Машчонскі	5.00	"
К.Акула	10.00	"
Я.Пітушка	5.00	"
Б.Сладкоўскі	5.00	"
Л.Харавец	1.00	"
Б.Рагуля	10.00	"
А.Грыцук	2.00	"
А.Маркевіч	5.00	"
З продажы бюлетэніяў	3.00	"
А.Монід	20.00	"
Я.Баран	5.00	"
М.Артон	5.00	"
В.Тумаш	9.70	"
К.Мярляк	14.55	"
М.Галоўка	4.85	"
Разам кан.дал.	273.73	

Усім ахвярадаўцам вялікае дзякую.

БЕЛАРУСКІЯ ВАЙСКОВЫЯ РАНГІ

Адзін з нашых чытачоў цікавіцца, як называюцца вайсковыя рангі (чины) пабеларуску. Паводле загаду № 28, з 19-га каstryчніка, 1944 г. (гл."За дэяржайную незалежнасць Беларусі") яны ёсьць наступныя: генерал зброі, генерал-лейтанант, палкоўнік, падпалкоўнік, маёр, капітан, надлейтанант, лейтанант, съязжны, старшина, звязны, дружыновы, старши стралец і стралец.

ВОДГАЛАСКІ

Пра Першую Сусьветную Сустрэчу зъмясьціла вялікі артыкул газета "Беларус" зь Нью Ерку за верасень летась. Пра "Сустрэчу Ветэранаў" артыкул зъмясьціў часапіс "Вехі" зь Віндсберг, Нямеччына, № 32 за каstryчнік, 1974 г. "Божым Шляхам" пісаў пра Сустрэчу ў № 3(141), 1974 г. Звычайна ў хворме гвалтоўных нападаў пісаў пра Сустрэчу й наш часапіс "Беларускі Голос" у каstryчніцкім нумары летась і ў нумары за люты, 1975 г.

Дзялкуючы старан'ням Фундацыі імя П. Крэчэўскага

Ужо выйшла з друку й прадаецца
кніга нарыйсаў, фэльветонаў, артыкулаў

**МЫ ДОЙДЗЕМ
Юркі Віцьбіча**

на расейскай мове.

Цана – 5 дал., аплата перасылкі – 35 ц. Просім замаўляць у "Пагоні", пішачы на адрес:

**PAHONIA Publishers, 524 St.Clarens Ave. Toronto,
Ontario, M6H 3W7, Canada.**

ЗАМІЖ ФЭЛЬВЕТОНУ**КАЛІ СЬВЯРБЯЦЬ РУКІ...**

Ёсьць між нашых вэтэранаў дый наагул Беларусаў на эміграцыі шмат такіх, што пры кожнай нагодзе, ці патрэбна гэта ці не, дэкларуюць свой бязьмежны патрыятызм да Бацькаўшчыны. Дарэчы, можна было-б паспрачацца з Джансанам, які цвердзіў, што патрыятызм ёсьць прыстанішчам нягоднікаў, але мы тут пра што іншае.

Добра было-б, каб дэкларацыі наших патрыётаў былі падпертыя працай ці грашовай ахвярнасцю для справы вызваленія Беларусі. Бываенакш. Людзі такога дэкларацыйнага патрыятызму можа й заняліся-б карыснай працай, калі-б ведалі што рабіць.

Мяркуем, што такім поўнасцю адданым Бацькаўшчыне суродзікам трэба памагчы. Коратка гаворачы, патрэбныя праекты, выкананыя якіх падняло-б справу вызваленія Беларусі на найвышэйшы ўзровень, зрабіла-б ёй вялікую пропаганду ў сувесце. Пропаганда-ж, самі ведаеце, надта вялікую вагу сяньня мае. Згода? Памагаваўшы, мы выдумалі некалькі праектаў. Некаторыя, каб іх звярнуць, патрабуюць вялікай ахвярнасці й навет гераізму, іншыя менш. Адным словам, запрашаем. Выбірайце, мерачы на свае сілы й смак.

Такім чынам, каб унесці мяротніцу сваё патрыятычнае імя й памагчы вызваліць з маскоўскага ярма нашу шматпакутную Бацькаўшчыну, прапануем:

1. Абліць сябе бінзінай і жыўцом згарэць перад фронтом будынку Задзіночаных Нацыяў у Нью Ерку. Найлепш зрабіць гэта падчас адкрыцця агульнай сэсіі ЗН, такім гэроіскім учынкам пратэстуючы супраць акупациі маскалямі Беларусі.

2. Ахвяраваць на выдаваныне "Зважай" дзесяць тысяч далаўраў.

3. Разам з групай "дарагіх суайчыннікаў" паехаць у акупаваную маскалямі Беларусь і падчас "таржэсцьценнага" прынайцца ў "камітэце па сувязі" аплявушыць маскоўскіх калібарантаў за сталом презыдыуму.

4. Пагадзіць насы вэтэрранскія арганізацыі зь Нью Брансвіку, Саўт Рывэр у Нью Ерку.

5. Зынішчыць звыш сорак тысяч засушаных жукоў і кузурак у склепе палацу Давіда Роўфэлера ў Покантыко Гілс ля Тэртытаўн, штату Нью Ерк.

Давід Роўфэлер, – магчыма гэта вам ня ведама, – ёсьць прэзыдэнтам Чэйс Мангатан банку й сотні іншых карпарацыяў, значыцца мае вялікую сусьветную фінансавую імпэрыю. Ён "гандлюе зь людасцамі", а ў тым ліку і з маскалямі. Зьбіраныне жукоў і кузурак – асноўнае давідава "гобі".

6. Узьлезыці на верх гары Эвэрэст і паставіць там беларускі сцяг.

Мяркуем, што на першы раз хопіць і паўтузіна праектаў. Зацікаўленых патрыётаў просім скамунікацца з намі для абміркаванняня выкананыя выбранага.

эм - ка

**ЧЫТАЙ, ПАДТРИМЛІВАЙ І ПАШЫРАЙ
ЧАСАПІС "ЗВАЖАЙ"**